

Scientific Journal

Journal of Research in Educational Systems

Volume 15, Issue 55,
Pp. 203-216
Winter 2022

Print ISSN: 2383-1324

Online ISSN: 2783-2341

Indexed by ISC

www.jiera.ir

Journal by
Research in Educational
Science is licensed under a
Creative Commons
Attribution-
NonCommercial 4.0
International License.

Document Type:

Original Article

✉ Corresponding Author:

hemanmahmoudfakhe@pnu.ac.ir

Receive Date: 25 April 2021

Revise Date: 01 August 2021

Accept Date: 17 December 2021

Publish Date: 05 January 2022

How to Site: Bahluli, F., Mahmoudfakhe, H. (2022). The Effectiveness of Moral Intelligence on Psychological Well-Being and Academic Ethics of Female High School Students in the Corona Epidemic. *Journal of Research in Educational Science*, 15(55), 203-216.
[doi: 10.1001.1.23831324.1400.15.55.18.6](https://doi.org/10.1001.1.23831324.1400.15.55.18.6)

The Effectiveness of Moral Intelligence on Psychological Well-Being and Academic Ethics of Female Students in the Corona Epidemic*

Farahnaz Bahluli

M. A. Student in General Psychology, Payame Noor University (PNU), Tehran, Iran

Heman Mahmoudfakhe ✉

Assistant Professor Psychology, Payame Noor University (PNU), Tehran, Iran

Abstract

In addition to causing physical harm, coronavirus disease also has a serious impact on people's mental health so. This study aimed to investigate the effectiveness of moral intelligence on psychological well-being and academic ethics of female high school students in Urmia in the Corona Epidemic. The method of the present study was quasi-experimental in which the sample was divided into experimental and control groups and educational interventions were performed on the experimental group. The statistical population of the study was female high school students in Urmia in the academic year 2021-2022 Using a simple random sampling method, 40 female students were selected from among the high school students in Urmia and were randomly assigned to two experimental and control groups. First, both groups were tested using the Golparvar Academic Ethics Scale (2010) and the Reef Short Form Psychological Welfare Scale (2004). The experimental group then participated in 11 sessions of moral intelligence training, while the control group was placed on a waiting list and did not receive training. After the sessions, a post-test was taken from both groups. Finally, the collected data were analyzed using an analysis of covariance. Based on the results of the hypothesis test, it was found that 1) moral intelligence training affects psychological well-being and academic ethics. (05/0> P). Therefore, it is recommended to teach moral intelligence to students as a suitable intervention method to promote the psychological well-being of their academic ethics.

Keywords:

Moral intelligence, psychological well-being, academic ethics

* The present article is taken from the master dissertation in General Psychology, Payame Noor University (PNU)

نشریه علمی

پژوهش در نظام‌های آموزشی

دوره ۱۵، شماره ۵۵،
ص ۲۰۳-۲۱۶
زمستان ۱۴۰۰

شاپا (چاپی): ۲۳۸۳-۱۳۲۴

شاپا (الکترونیکی): ۲۷۸۳-۲۳۴۱

نمایه در ISC

www.jiera.ir

نشریه علمی

پژوهش در نظام‌های آموزشی تحت قانون

بین‌المللی کپی‌رایت Creative

Commons: BY-NC می‌باشد.

نوع مقاله:

مقاله اصیل پژوهشی

✉ نویسنده مسئول:

hemanmahmoudfakhe@pnu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۲/۰۵

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۰/۰۵/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۶/۲۶

تاریخ انتشار: ۱۴۰۰/۱۰/۱۵

استناد به این مقاله: بهلولی، ف.، محمودفخه.

(۱۴۰۰). اثربخشی آموزش هوش اخلاقی بر

بهبودی روان‌شناختی و اخلاق تحصیلی

دانش‌آموزان دختر در دوره همه‌گیری کرونا. پژوهش

در نظام‌های آموزشی، ۱۵(۵۵)، ۲۰۳-۲۱۶.

doi: 20.1001.1.23831324.1400.15.55.18.6

اثربخشی آموزش هوش اخلاقی بر بهزیستی روان‌شناختی و اخلاق تحصیلی دانش‌آموزان دختر در دوره همه‌گیری کرونا *

فرحناز بهلولی

دانشجوی کارشناسی ارشد روان‌شناسی عمومی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

✉ هیمن محمودفخه

استادیار، گروه روان‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

چکیده

بیماری کروناویروس علاوه بر ایجاد آسیب‌های جسمی، بر سلامت روان افراد نیز تأثیر جدی دارد. لذا پژوهش حاضر با هدف بررسی اثربخشی آموزش هوش اخلاقی بر بهزیستی روان‌شناختی و اخلاق تحصیلی دانش‌آموزان دختر متوسطه دوم شهر ارومیه در دوره همه‌گیری کرونا انجام گرفت. روش پژوهش نیمه آزمایشی با طرح پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه کنترل بود. جامعه‌ی آماری پژوهش دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه دوم دبیرستان شاهد شهر ارومیه در سال تحصیلی ۱۴۰۰_۱۴۰۱ بود. با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده، تعداد ۴۰ دانش‌آموز دختر، از بین دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم شهر ارومیه انتخاب و به تصادف در دو گروه آزمایش و کنترل گمارده شد. ابتدا هر دو گروه با استفاده مقیاس اخلاق تحصیلی گل‌پرور (۱۳۸۹) و مقیاس بهزیستی روان‌شناختی فرم کوتاه ریف (۲۰۰۴) مورد پیش‌آزمون قرار گرفتند. سپس گروه آزمایش در ۱۱ جلسه ۹۰ دقیقه‌ای آموزش هوش اخلاقی شرکت کردند، درحالی‌که گروه کنترل در فهرست انتظار قرار داده شد و آموزشی دریافت نکردند. پس از پایان جلسات از هر دو گروه پس‌آزمون گرفته شد. درنهایت، داده‌های جمع‌آوری‌شده با استفاده از تحلیل کوواریانس تک متغیری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. بر اساس یافته‌های به دست آمده مشخص شد که آموزش هوش اخلاقی بر بهزیستی روان‌شناختی و اخلاق تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر دارد. ($P < 0.05$). نظر به تأثیر آموزش هوش اخلاقی بر بهزیستی روان‌شناختی و اخلاق تحصیلی دانش‌آموزان و با توجه به نیاز جامعه و سیستم آموزشی، آموزش هوش اخلاقی می‌تواند یک روش مداخله‌ای مناسب جهت ارتقای عملکرد رفتاری و روابط اجتماعی دانش‌آموزان باشد و بستر تعاملات سالم و یادگیری باکیفیت و صادقانه را فراهم کند.

واژه‌های کلیدی:

اخلاق تحصیلی، بهزیستی روان‌شناختی، کرونا، هوش اخلاقی

* مقاله حاضر برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته روان‌شناسی عمومی دانشگاه پیام نور است.

مقدمه

ویروس کرونا نوعی ویروس جدید است که با نام COVID-19 مشخص می‌شود. کرونا ویروس‌ها خانواده بزرگی از ویروس‌ها هستند که ممکن است باعث عفونت‌های تنفسی از سرماخوردگی گرفته تا بیماری‌های شدیدتر مانند مرس و سارس شوند (Corman et al., 2018)؛ اما ویروس کووید-۱۹ در سال ۲۰۱۹ یوهان چین آغاز شد و امروزه تقریباً به کل دنیا سرایت کرده و باعث مرگ بسیاری از افراد و برهم زدن روند زندگی خیلی از افراد دیگر شده است (Xu et al., 2020). به عبارت دیگر این بیماری مسری، بزرگ‌ترین شیوع از زمان شیوع سندرم حاد تنفسی سارس در سال ۲۰۰۳ بوده است و با احتمال ایجاد بیماری تنفسی شدید به سرعت بر دولت‌ها و سیستم‌های بهداشت عمومی تأثیر گذاشته و میلیون‌ها زندگی به طور قابل توجهی تغییر کرده است (فراهتی، ۱۳۹۹). به نظر می‌رسد پتانسیل رشد این ویروس‌ها در جهان به یک بیماری همه‌گیر تبدیل شده و یک خطر جدی برای سلامت عمومی است. کشورهای درگیر این ویروس روزبه‌روز در حال افزایش است و بیشتر کشورها با مشکلات شدیدی مواجه شده‌اند (Zhong et al., 2020). این بحران عظیم باعث ایجاد اضطراب در کل جمعیت شده است که دارای علائم اولیه شامل ذات‌الریه شدید، تب، دردهای عضلانی و خستگی است و به دنبال آن افسردگی، اضطراب، بی‌خوابی و پریشانی، مسائل روانی درگیر در این بیماری هستند. اضطراب بالینی تا دوسوم بیماران مزمن تنفسی را درگیر می‌کند و منجر به کاهش کیفیت زندگی و عملکرد جسمی می‌شود (علی پور و همکاران، ۲۰۲۰). کروناویروس که یک بیماری مزمن تنفسی همه‌گیر با میزان مرگ‌ومیر بالاست. با توجه به قدرت شیوع و انتقال بیماری، سازمان بهداشت جهانی در ۴ فوریه وضعیت اضطراری اعلام کرد و توصیه نمود تا کشورها انتقال فرد به فرد این بیماری را از طریق کاهش تماس افراد، بخصوص افراد مبتلا و کارکنان بخش‌های مراقبت و درمان بیماران کاهش داده و گسترش جهانی آن را کنترل نمایند (WHO, 2020). متأسفانه این روش به‌تنهایی کارساز نبود و تعداد فزاینده مبتلایان نشان‌دار که علاوه بر بیماران، تعداد زیادی از ناقلان

بدون علامت نیز در جامعه حضور دارند. این امر موجب شد تا برخی مناطق مجبور به انجام قرنطینه کامل (مانند چین و ایتالیا) و یا اجرای مراقبت‌های پیشگیری در سطح کلان و ملی (مانند ایران، امارات، کره جنوبی) در شهر، استان یا حتی کشور شدند. اجرای این سیاست‌های بهداشتی علیرغم پیامدهای مثبت، موجبات بروز اثرات منفی روان‌شناختی در سطح جامعه شد (علیزاده فر و صفاری نیا، ۲۰۲۰) به عبارت دیگر، بیماری کروناویروس علاوه بر ایجاد آسیب‌های جسمی، بر سلامت روان افراد نیز تأثیر جدی دارد (Banerjee, 2020). در ادامه سیاست‌گذاری‌های پاندمی نیز، معیارهای فاصله‌گذاری اجتماعی، بسته شدن مدارس و محیط‌های کاری، افراد و زندگی‌ها را به چالش کشیده و منجر به مشکلات روان‌شناختی متعددی می‌شود که اثرات طولانی‌مدتی بر جای خواهد گذاشت (فراهتی، ۱۳۹۹). به بیان دیگر اضطراب ناشی از کووید ۱۹ به‌عنوان یکی از رویدادهای ناگهانی است که می‌تواند بهزیستی روان‌شناختی فرد و جامعه را به هم بریزد.

بررسی‌های اولیه یکی از متغیرهای تأثیرپذیر از دوره همه‌گیری کرونا بهزیستی روان‌شناختی است. پایین بودن سطح بهزیستی روان‌شناختی در افراد باعث ترس از بیماری کرونا ویروس می‌شود (حسینی و همکاران، ۱۳۹۵). این سازه در چند سال اخیر دیدگاهی جدید در حوزه سلامت، به‌ویژه روان‌شناسی سلامت به وجود آورده است. دامنه مطالعات این سازه از زندگی فردی به تعاملات اجتماعی کشیده شده است (حسینی و همکاران، ۱۳۹۵). به‌طورکلی بهزیستی روان‌شناختی را می‌توان به‌عنوان ارزیابی‌های شناختی و مؤثر زندگی تعریف کرد. این ارزیابی علاوه بر قضاوت‌های شناختی، شامل واکنش‌های هیجانی به وقایع و رضایت از زندگی نیز می‌شود؛ از این رو بهزیستی یک مفهوم کلی است که شامل تجربه هیجان‌های خوشایند، سطوح پایین خلق منفی و رضایت بالا از زندگی است. تاکنون مدل‌هایی مانند مدل جاهودا، مدل بهزیستی ذهنی داینر^۱، و مدل ۶ عاملی بهزیستی روان‌شناختی ریف^۲ تدوین شده‌اند که در تعریف و تبیین سلامت روانی به‌جای تمرکز بر بیماری و ضعف بر توانایی‌ها و داشته‌های فرد متمرکز هستند و از بین این مدل‌ها الگوی ریف به‌طور

وجود تأثیر واضح پاندمی کرونا بر شیوه آموزش و تحصیل، و علیرغم وجود پیشرفت‌هایی برای واکسینه کردن مردم، در ایران مهم‌ترین سیاست دولت برای مقابله با بحران، اجرای طرح فاصله‌گذاری اجتماعی بوده است. همین امر نیز باعث ادامه‌دار شدن آموزش به شیوه الکترونیکی شده است. آموزش الکترونیکی در ایران نیز همانند سایر کشورهای دنیا در مدت‌زمان بسیار کوتاهی، به کاملاً الکترونیکی تبدیل شد؛ در واقع این تغییر، یک پاسخ سریع اپیدمی بود و همچنین یک چالش بزرگی که بایستی همه مدرسان و یادگیرندگان با شرایط موجود و آموزش الکترونیکی انطباق پیدا کنند (بدلی و همکاران، ۲۰۲۱) از سوی دیگر این شیوه از آموزش سؤالات و چالش‌هایی را در رابطه با اخلاق تحصیلی متبادر می‌سازد. (Smith et al., 2013) معتقدند اخلاق تحصیلی، به شکلی کاملاً اختصاصی، پایبندی و پیروی از ارزش‌هایی نظیر عدم فریبکاری، تکیه بر تلاش و کوشش شخصی در کسب دستاوردهای تحصیلی، رعایت صداقت، درستکاری و متابعت از آموزه‌های انسانی و اخلاقی برای کسب دانش و علم را شامل می‌شود. آیا شرایط آموزشی در پاندمی توانسته ملاک‌هایی که تحت عنوان اخلاق تحصیلی تعریف کرده‌ایم را پوشش دهد؟

سؤال دیگری که مطرح است این است که این دو مفهوم تحت تأثیر چه مکانیزم‌ها، فرایندها و مفاهیمی می‌توانند بهبود یابند؟ هوش اخلاقی یکی از مفاهیمی است که به نظر می‌رسد، می‌تواند به ارتقاء و بهبود این دو مفهوم کمک کند. هوش اخلاقی اشاره به توانایی اعمال اصول اخلاقی در اهداف شخصی، ارزش‌ها و فعالیت‌های فرد دارد و به مفهوم ظرفیت و توانایی درک مسائل خوب از مسائل بد است (Rand et al., 2020). هوش اخلاقی شامل گستره‌ی فراشناختی یا فراعملی است که واکنش شناخت‌ها، نگرش‌ها و فعالیت‌های اخلاقی را در چارچوب سیستم‌های ارزشی فردی امکان‌پذیر می‌سازد. هوش اخلاقی، هوش حیاتی برای همه انسان‌ها است (نقطه عطفی برای تمام هوش‌ها محسوب می‌شود)، به دلیل اینکه هوش اخلاقی اشکال دیگر هوش را به انجام کارهای ارزشمند هدایت می‌کند. هوش اخلاقی خط سیر اخلاقی فرد را در زندگی و دنیای کار تعیین و باعث رعایت اخلاق در تصمیم

گسترده در جهان مورد توجه قرار گرفته است (Cheng & Chan, 2005).

عموماً ریف بهزیستی روان‌شناختی را تلاش برای کمال در جهت تحقق توانایی‌های بالقوه واقعی فرد می‌داند. در این دیدگاه، بهزیستی به معنای تلاش جهت ارتقا است که در تحقق استعدادها و توانایی‌های فرد نشان داده می‌شود (مظفری و علیزاده، ۲۰۱۶). بهزیستی روان‌شناختی یک مفهوم چند مؤلفه‌ای است که دربرگیرنده شاخصه‌های شش‌گانه‌ای همچون: خودمختاری، روابط مثبت با دیگران، پذیرش خود، تسلط بر محیط، هدفمندی در زندگی و رشد فردی است (Koller & Hicks, 2016). نکته قابل‌تأمل در ارتباط با بهزیستی روان‌شناختی این است که این مفهوم اخیراً وارد مطالعات آموزشی شده است و رابطه مثبت بین بهزیستی روان‌شناختی و عملکرد را تأیید می‌کند (Durrah et al, 2016)؛ (Luthans et al, 2019). از آنجایی که بهزیستی روان‌شناختی پیامدهای روان‌شناختی مثبت زیادی به همراه دارد، بررسی عوامل مؤثر بر آن بسیار حائز اهمیت است (فتیحی و همکاران، ۱۳۹۹). شواهد تجربی، سازه بهزیستی روان‌شناختی را به عملکرد و پیامدهای مثبت روان‌شناختی در بسیاری از زمینه‌های مختلف از قبیل بهزیستی روان‌شناختی (Nielsen et al., 2017)، رضایت دانشجویان از زندگی (Riulli et al, 2012) و موفقیت و شادی (Datu & Valdez, 2016) پیوند می‌دهد.

در کنار بهزیستی روان‌شناختی، یکی دیگر از مفاهیمی که مورد توجه محققان حوزه تعلیم و تربیت بوده و هست، اخلاق تحصیلی است. اخلاق، دانشی است که الگوهای رفتار ارتباطی افراد و سازمان‌ها را در قبال خویش و دیگران تنظیم می‌کند. دانشی نظام‌مند که به الگوهای رفتار ارتباطی درون شخصی، بین شخصی و برون شخصی بر مبنای اراده و عقل می‌پردازد و مبتنی بر رعایت حقوق دو طرف ارتباط است. بدون تردید اخلاق و ارزش‌های اخلاقی سهم قابل توجهی را در جهت‌دهی رفتار وی ایفا می‌کنند. یکی از عرصه‌هایی که معیار و ارزش‌های اخلاقی نقش غیرقابل‌انکاری را در تصمیم‌گیری‌ها و رفتارهای نهایی افراد ایفا می‌کنند عرصه تحصیل، علم و دانش است (حسینی نژاد و همکاران، ۱۳۹۵). باین حال و با

روان‌شناختی و اخلاق تحصیلی دانش‌آموزان دختر متوسطه دوم شهر ارومیه در دوره همه‌گیری کرونا است.

روش

روش پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر گردآوری داده‌ها نیمه آزمایشی با طرح پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه کنترل است. جامعه‌ی آماری پژوهش دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه دوم دبیرستان شاهد شهر ارومیه در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۴۰۱ است. حجم جامعه ۳۰۰ نفر گزارش شد. ملاک‌های ورود به پژوهش عبارت‌اند از: برخوردارگی از سلامت جسمی و روانی. ملاک‌های خروج نیز عبارت بودند از: ابتلا به هر نوع بیماری جسمی و غیبت بیش از یک جلسه. هم‌چنین از شرکت‌کنندگان جهت حضور در برنامه‌ی درمانی کسب رضایت خواهد شد و نسبت به برنامه‌ی مداخله آگاه خواهند شد.

قبل از اجرای جلسات آموزشی، پرسشنامه هوش اخلاقی در بین دانش‌آموزان دختر دبیرستان شاهد تکثیر شد، سپس کسانی که در پرسشنامه هوش اخلاقی نمره پایین‌تری (که ۶۰ نفر بودند) به دست آوردند در یک فهرست کدبندی شدند. در ابتدا با روش قرعه‌کشی تصادفی، نفر اول انتخاب شد و سپس بقیه نمونه نیز به این ترتیب تصادفی انتخاب شدند، در نهایت تعداد ۴۰ دانش‌آموز به تصادف در دو گروه آزمایش و کنترل (۲۰ نفر گروه کنترل و ۲۰ نفر گروه آزمایش) گمارده شدند. لازم به ذکر است با توجه به ماهیت روش پژوهش نیمه آزمایشی که باید حجم نمونه حداقل ۱۵ نفر باشد (Quinn & Keough, 2002). به دلیل افت آزمودنی برای هر گروه تعداد ۲۰ نفر را انتخاب کردیم و از روش تصادفی ساده برای برآورد حجم نمونه استفاده کردیم. هم‌چنین ابزار اندازه‌گیری شامل دو پرسشنامه زیر بود.

مقیاس اخلاق تحصیلی: پرسشنامه اخلاق تحصیلی پرسشنامه‌ای است که توسط گل پرور (۱۳۸۹) تدوین شده است. این پرسشنامه دارای ۸ سؤال است که بر اساس مقیاس هفت‌درجه‌ای لیکرت (۱=کاملاً مخالفم تا ۷=کاملاً موافقم) تنظیم شده است. هشت سؤال این پرسشنامه رعایت استانداردهای اخلاقی نظیر تکیه بر تلاش‌های شخصی نه

گیری‌ها می‌شود (Bao et al., 2015) هر قدر هوش اخلاقی در دانش‌آموزان بالاتر باشد، آن‌ها علاوه بر تلاش برای کسب خواسته‌های خود به روش درست، با دشواری کمتری با همکلاسی‌ها و معلمان رابطه برقرار می‌کنند و این توانمندی سبب می‌شود راحت‌تر مشکلات درسی خود را از دوستانشان بپرسند و در ارتباط با معلمان راحت‌تر باشند و هنگام نیازمندی، یاریگران بیشتری در اطراف خود داشته باشد (یاسمی نژاد، ۱۳۸۸؛ جوادی نژاد و همکاران، ۱۳۹۷). هوش اخلاقی، یک مهارت مهم برای هر فردی است، زیرا فرد را به انجام کارهای ارزشمند هدایت می‌کند. هوش اخلاقی بر معنای زندگی، انگیزه، دیدگاه و ارزش‌های هر فرد تأثیر دارد (رضایپور و همکاران، ۱۳۹۶).

پژوهش‌های محققان تعلیم و تربیت نشان داده کودکانی که به هر دلیل هوش اخلاقی کسب نکرده‌اند در معرض خطرهای جدی روان‌شناختی و اخلاقی قرار دارند (حیات‌بخش و همکاران، ۱۳۹۹). این کودکان به دلیل وجدان متزلزل، ضعف در مهار کردن امیال، رشدنیافتگی حساسیت‌های اخلاقی و باورهایی که به گونه‌ای نادرست هدایت شده، تا حد زیادی به عقب‌افتادگی اخلاقی و اجتماعی دچار و در بزرگسالی به شخصیت‌های ناپه‌نجا و ناموفق تبدیل می‌شوند (جوادی نژاد و همکاران، ۱۳۹۷).

این موضوع در بین دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم تحصیلی به دلیل هم‌زمانی با آغاز بلوغ، هویت‌یابی و کسب استقلال در نوجوانان، مسئله‌ای به مراتب چالشی‌تر محسوب می‌شود. چراکه این دوره از زندگی، دوره بسیار حساسی هست که نوجوان با تغییرات وسیع شناختی و ساختاری روبرو هست و هرگونه بی‌توجهی به نیازهای آنان پیامدهای طولانی مدت و چه بسا جبران‌ناپذیری به دنبال خواهد داشت. غیر این موارد، طی دو سال اخیر به دلیل شیوع گسترده ویروس کرونا و لزوم به استفاده بیشتر همه اقشار از فضای مجازی و به‌ویژه دانش‌آموزان جهت بهره‌مندی از آموزش‌های رسمی مدرسه‌ای، به نظر می‌رسد اهمیت بررسی هوش اخلاقی آنان در این دوره همه‌گیری بر بهزیستی ذهنی و اخلاق تحصیلی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. لذا هدف اصلی پژوهش حاضر اثربخشی آموزش هوش اخلاقی بر بهزیستی

فرم بلند برای سنجش ۶ بعد بهزیستی روان‌شناختی است که براساس مقیاسی ۷ درجه‌ای از (کاملاً مخالف) تا (کاملاً موافق) پاسخ داده می‌شود. ضریب همسانی درونی زیرمقیاس‌های فرم کوتاه مقیاس‌های روان‌شناختی و همچنین ضریب همسانی درونی کل آزمون حدود ۰/۵۰ گزارش شده است. شواهد مربوط به اعتبار همگرایی آزمون بهزیستی روان‌شناختی حاکی از آن است که شش عامل بهزیستی روانی با رضایت از زندگی، عزت‌نفس و اخلاقیات رابطه مثبت و با افسردگی، شانس و منبع کنترل بیرونی رابطه منفی دارند. در پژوهش حسنی و همکاران (۱۳۹۵) پایایی ابزار ۰/۹۱ به دست آمد. در تحقیق حاضر پایایی مقیاس بهزیستی روان‌شناختی ۰/۸۸ گزارش شد. آموزش هوش اخلاقی: بسته آموزشی Borba (2005) برای آموزش هوش اخلاقی انتخاب و در ۱۱ جلسه ۹۰ دقیقه‌ای به شرح زیر اجرایی شد.

دسترنج دیگران و دوری از تنبلی و توسط به شیوه‌های غیراخلاقی در پشت سر گذاشتن تکالیف و امتحانات را موردسنجش قرار می‌دهد. پایایی باز آزمایی با استفاده از ۳۰ دانشجو و به فاصله دو هفته برای این پرسشنامه برابر با ۰/۶۴ و آلفای کرونباخ برابر با ۰/۶۰ به دست آمد (گل پرور، ۱۳۸۹). حسینی نژاد و همکاران (۱۳۸۹) پایایی این مقیاس را با استفاده از روش آلفای کرونباخ برابر با ۰/۷۰ گزارش نمودند. در تحقیق حاضر پایایی مقیاس اخلاق تحصیلی ۰/۸۲ گزارش شد.

مقیاس بهزیستی روان‌شناختی ریف فرم بلند (۱۹۸۹): پرسشنامه استاندارد بهزیستی روان‌شناختی (فرم بلند)، توسط ریف در سال ۱۹۸۹ تدوین شده است. این پرسشنامه دارای ۸۴ گویه است و با یک مقیاس لیکرت پنج‌درجه‌ای (کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم)، مقیاس بهزیستی روان‌شناختی ریف جدول ۱.

محتوای جلسات آموزشی هوش اخلاقی

جلسه	عنوان	محتوا و فنون شرح جلسه
اول	معارفه	شامل مشخص کردن هدف گروه و معرفی برنامه آموزشی پیش رو، بررسی قوانین گروه، تأکید بر مشارکت همه در بحث‌های کلاسی
دوم	احترام	شامل: ضرورت احترام به والدین و بزرگ‌ترها، بحث در مورد پیامدهای احترام به والدین و بزرگ‌ترها، توصیف جملات و کلمات احترام‌آمیز و...
سوم	مهربانی	شامل: پیامدهای مثبت رفتارهای مهربانانه و پیامدهای منفی رفتارهای غیرمهربانانه، بررسی افکاری که منجر به نامهربانی با همکلاسی می‌شوند
چهارم	همدلی	شامل: آشنایی با تعریف همدلی، اهمیت و ضرورت همدلی و تأثیر آن بر روابط بین فردی، بیان مصادیق همدلی در رابطه، ارزیابی و تغییر شیوه‌های حاکی از عدم همدلی و...
پنجم	وجدان (مسئولیت‌پذیری)	شامل: ارائه تعریف، اهمیت و ضرورت فضیلت وجدان و تأثیر آن بر روابط بین فردی، آشنایی با مصادیق وجدان در زندگی، آشنایی با پیامدهای قضاوت‌های غیر وجدانی
ششم	خویشتن‌داری	شامل: آشنایی با تعریف، اهمیت و ضرورت خویشتن‌داری و تأثیر آن بر روابط، آشنایی با مصادیق خویشتن‌داری در زندگی، توضیح و شناسایی رفتارهای خویشتن‌مدارانه و...
هفتم	انصاف	آشنایی با تعریف، اهمیت و ضرورت فضیلت انصاف در زندگی و تأثیرات آن، معرفی مصادیق انصاف در زندگی و روش‌های ایجاد و تقویت آن
هشتم	بردباری	شامل: آشنایی با تعریف، اهمیت و ضرورت و تأثیرات فضیلت بردباری در روابط، بیان مصادیق بردباری
نهم	صداقت (درستکاری)	تعریف درستکاری و اهمیت آن در رفتارهای فرد، بیان مصادیق راست‌گویی و دروغ‌گویی، پرهیز از دروغ‌گویی و پیامدهای منفی آن و...
دهم	بخشش	تعریف مصادیق بخشش، بررسی پیامدهای مثبت آن، بررسی نقش بخشش در جلوگیری از تشدید مشکلات، و بخشش در هنگام موقعیت برتر و احساس برتری هنگام بخشش
یازدهم	خلاصه و نتیجه	تشخیص موارد به‌کارگیری هوش اخلاقی، روش‌های ایجاد و تقویت فضیلت‌های نامبرده، تقدیر و تشکر از دانش‌آموزان به سبب حضور در جلسات آموزشی، مرور کلیه جلسات به همراه تبادل نظر و بحث گروهی (borba, 2005).

یافته‌ها

جدول ۲ شاخص‌های توصیفی مربوط به نمرات بهزیستی روان‌شناختی و اخلاق تحصیلی را در مراحل پیش‌آزمون و پس‌آزمون در دو گروه کنترل و آزمایش نشان می‌دهد.

برای تحلیل فرضیه‌ها از آزمون تحلیل کوواریانس تک متغیری (ANCOVA) استفاده شد. برای تسریع در تحلیل نتایج حاصله از نرم‌افزار SPSS ۲۵ استفاده شد.

جدول ۲.

شاخص‌های توصیفی متغیرهای بهزیستی روان‌شناختی و اخلاق تحصیلی در مراحل پیش‌آزمون و پس‌آزمون در دو گروه

آزمون		کنترل		
انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	
۸/۲۵	۵۱/۸۰	۹/۶۳	۵۸/۴۵	پیش‌آزمون بهزیستی روان‌شناختی
۸/۴۷	۵۶/۴۰	۹/۵۲	۵۸/۷۰	پس‌آزمون بهزیستی روان‌شناختی
۴/۶۶	۳۸/۷۰	۴/۲۳	۳۸/۶۵	پیش‌آزمون اخلاق تحصیلی
۴/۸۴	۴۲/۸۰	۴/۵۶	۳۹/۲۵	پس‌آزمون اخلاق تحصیلی
۱/۲۸	۸/۸۰	۱/۷۵	۹/۸۵	پیش‌آزمون پذیرش خود
۱/۶۰	۱۲/۲۰	۱/۷۴	۹/۹۰	پس‌آزمون پذیرش خود
۱/۳۰	۷/۸۵	۱/۶۷	۸/۸۰	پیش‌آزمون روابط مثبت با دیگران
۱/۵۲	۱۲/۷۰	۱/۷۴	۸/۹۰	پس‌آزمون روابط مثبت با دیگران
۱/۲۸	۶/۸۰	۱/۷۵	۷/۸۵	پیش‌آزمون خودمختاری
۱/۶۷	۱۱/۵۰	۱/۷۵	۷/۹۰	پس‌آزمون خودمختاری
۱/۲	۹/۰	۱/۷۵	۱۰/۸۵	پیش‌آزمون تسلط بر محیط
۱/۳۵	۱۲/۹۵	۱/۷۴	۱۰/۹۰	پس‌آزمون تسلط بر محیط
۲/۲۵	۹/۵۰	۱/۷۵	۱۲/۸۵	پیش‌آزمون زندگی هدفمند
۱/۶۰	۱۲/۴۵	۱/۷۴	۱۲/۹۰	پس‌آزمون زندگی هدفمند
۱/۹۲	۹/۳۵	۱/۷۵	۱۱/۵۸	پیش‌آزمون زندگی رشد فردی
۱/۵۵	۱۲/۳۰	۱/۷۹	۱۲/۵۰	پس‌آزمون زندگی رشد فردی

آزمایش از مقدار ۳۸/۷۰ در مرحله پیش‌آزمون به مقدار ۴۲/۸۰ در مرحله پس‌آزمون افزایش یافته است.

در جداول ۳ نتایج آزمون کلموگروف-اسمیرنوف آورده شده است. مقدار معناداری این آزمون برای همه متغیرها بیش‌تر از ۰/۰۵ است؛ بنابراین فرض نرمال بودن داده‌ها برای متغیرها در گروه‌های کنترل و آزمایش تأیید می‌شود.

مطابق جدول فوق، میانگین نمره بهزیستی روان‌شناختی و اخلاق تحصیلی در گروه کنترل در دو مرحله پیش‌آزمون و پس‌آزمون تغییر محسوسی نداشته است اما در گروه آزمایش بهزیستی روان‌شناختی از مقدار ۵۱/۸۰ در مرحله پیش‌آزمون به مقدار ۵۶/۴۰ در مرحله پس‌آزمون و اخلاق تحصیلی در گروه

جدول ۳.

نتایج آزمون کلموگروف-اسمیرنوف جهت بررسی نرمال بودن داده‌های پیش از آزمون

کولموگروف - اسمیرنوف			گروه
Sig.	df	Statistic	
۱۳۸.۰	۲۰	۱۶۹.۰	کنترل
۱۲۸.۰	۲۰	۱۷۱.۰	پس آزمون
*۲۰۰.۰	۲۰	۱۱۱.۰	پیش آزمون
*۲۰۰.۰	۲۰	۰۷۶.۰	پس آزمون
۰۰۵.۰	۲۰	۲۳۶.۰	پیش آزمون
۰۴.۰	۲۰	۱۹۷.۰	پس آزمون
۰۰۵.۰	۲۰	۲۳۴.۰	پیش آزمون
۰۴.۰	۲۰	۱۹۷.۰	پس آزمون
۰۰۵.۰	۲۰	۲۳۶.۰	پیش آزمون
۰۴.۰	۲۰	۱۹۷.۰	پس آزمون
۰۰۵.۰	۲۰	۲۳۶.۰	پیش آزمون
۰۴.۰	۲۰	۱۹۷.۰	پس آزمون
۰۰۵.۰	۲۰	۲۳۶.۰	پیش آزمون
۰۴.۰	۲۰	۱۹۷.۰	پس آزمون
۰۰۵.۰	۲۰	۲۳۶.۰	پیش آزمون
۱۲۷.۰	۲۰	۱۷۱.۰	پس آزمون
۰۲۲.۰	۲۰	۲۰۹.۰	پیش آزمون
۰۶۲.۰	۲۰	۱۸۸.۰	پس آزمون
۱۹۵.۰	۲۰	۱۶.۰	پیش آزمون
۱۰۹.۰	۲۰	۱۷۵.۰	پس آزمون
۰۶۲.۰	۲۰	۱۸۸.۰	پیش آزمون
۰۱۱.۰	۲۰	۲۲۲.۰	پس آزمون
۰۵۲.۰	۲۰	۱۹۲.۰	پیش آزمون
۰۹۷.۰	۲۰	۱۷۸.۰	پس آزمون
۰۶۲.۰	۲۰	۱۸۸.۰	پیش آزمون
۱۴۳.۰	۲۰	۱۶۸.۰	پس آزمون
۰۶۲.۰	۲۰	۱۸۸.۰	پیش آزمون
۰۰۱.۰	۲۰	۲۶۵.۰	پس آزمون
۰۴۱.۰	۲۰	۱۹۷.۰	پیش آزمون
۰۷۴.۰	۲۰	۱۸۴.۰	پس آزمون
*۲۰۰.۰	۲۰	۱۵۸.۰	پیش آزمون
۱۰۴.۰	۲۰	۱۷۶.۰	پس آزمون

به منظور بررسی مفروضه همگنی شیب رگرسیون، تعامل بین متغیر هم پراش و متغیر مستقل مورد بررسی قرار گرفت که نتایج آن در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول ۴.

بررسی تعامل بین متغیر هم پراش و متغیر مستقل

منبع	متغیر وابسته	مجموع مجزورات	Df	میانگین مجزورات	F	Sig.
مدل تصحیح شده	پس آزمون بهزیستی	a3114/054	3	1038/018	1445/795	
عرض از مبدأ	پس آزمون اخلاق تحصیلی	a941/873	3	313/958	450/268	0/000
	پس آزمون بهزیستی	5/266	1	5/266	7/334	0/010
	پس آزمون اخلاق تحصیلی	0/274	1	0/274	0/393	0/535
گروه	پس آزمون بهزیستی	1/743	1	1/743	2/428	0/128
	پس آزمون اخلاق تحصیلی	3/213	1	3/213	4/608	0/039
پیش آزمون	پس آزمون بهزیستی	3002/893	1	3002/893	4182/558	0/000
	پس آزمون اخلاق تحصیلی	810/910	1	810/910	1162/980	0/000
گروه * پیش آزمون	پس آزمون بهزیستی	0/703	1	0/703	0/979	0/329
	پس آزمون اخلاق تحصیلی	0/322	1	0/322	0/461	0/501
خطا	پس آزمون بهزیستی	25/846	36	0/718		
	پس آزمون اخلاق تحصیلی	25/102	36	0/797		
کل	پس آزمون بهزیستی	135620/000	40			
	پس آزمون اخلاق تحصیلی	68289/000	40			
کل تصحیح شده	پس آزمون بهزیستی	3139/900	39			
	پس آزمون اخلاق تحصیلی	966/975	39			

همان طور که در جدول ۴ مشاهده می شود تعامل متغیر مستقل و هم پراش معنادار نیست. [P-Value ≤ 0/05]. بنابراین می توان نتیجه گرفت که مفروضه همگنی شیب رگرسیون بهزیستی روان شناختی و اخلاق تحصیلی رعایت شده است.

جدول ۵.

معناداری اثر تعاملی متغیرهای مستقل در مدل

مجزور اتا	Sig.	F	ارزش	اثر پیلا
0/83	0/000	108/34b	0/93	

بر اساس نتایج این آزمون مقدار [P-Value ≤ 0/05] معنادار گزارش شد. این بدان معناست که نتایج به دست آمده بین گروهها در مراحل مختلف با هم تفاوت معناداری دارد.

جدول ۶.

نتایج تجزیه و تحلیل کوواریانس تک متغیری جهت مقایسه میانگین نمرات پس آزمون

منبع	مجموع مجزورات	Df	میانگین مجزورات	F	Sig.	مجزور اتا
مدل تصحیح شده	a3113/350	2	1556/675	2169/413	0/000	0/992
	a941/552	2	470/776	685/145	0/000	0/974

منبع	مجموع مجزورات	Df	میانگین مجزورات	F	Sig.	مجذور انا
عرض از مبدأ	۵/۶۷۵	۱	۵/۶۷۵	۷/۹۰۸	۰/۰۰۸	۰/۱۷۶
پس آزمون بهزیستی	۰/۳۳۸	۱	۰/۳۳۸	۴۹۱.	۰/۴۸۸	۰/۰۱۳
پس آزمون اخلاق تحصیلی	۳۰۶۰/۴۵۰	۱	۳۰۶۰/۴۵۰	۴۲۶۵/۱۰۴	۰/۰۰	۰/۹۹۱
پس آزمون بهزیستی	۶۸۶.۲۰	۱	۶۸۶.۲۰	۲۵۲.۲	۰/۱۴۱	۰/۰۵۳
پس آزمون اخلاق تحصیلی	۸۱۵/۵۲۷	۱	۸۱۵/۵۲۷	۱۱۸۶/۸۷۸	۰/۰۰	۰/۹۷۰
پس آزمون بهزیستی	۴۰۳.۵۰	۱	۴۰۳.۵۰	۹۹۳.۳	۰/۰۵۳	۰/۰۹۱
پس آزمون اخلاق تحصیلی	۱۶۵/۵۰۹	۱	۱۶۵/۵۰۹	۲۳۰/۶۵۷	۰/۰۰۰	۰/۸۶۲
پس آزمون بهزیستی	۱۲۲/۳۵۸	۱	۱۲۲/۳۵۸	۱۷۸/۰۷۴	۰/۰۰۰	۰/۸۲۸
خطا	۲۶/۵۵۰	۳۷	۰/۷۱۸			
پس آزمون بهزیستی	۲۵/۴۲۳	۳۷	۰/۶۸۷			
پس آزمون اخلاق تحصیلی	۱۳۵۶۲/۰۰۰	۴۰				
پس آزمون بهزیستی	۶۸۲۸۹/۰۰۰	۴۰				
پس آزمون اخلاق تحصیلی	۳۱۳۹/۹۰۰	۳۹				
کل تصحیح شده	۹۶۶/۹۷۵	۳۹				

بهبود بهزیستی روان‌شناختی و ابعاد آن و اخلاق تحصیلی تأثیرگذار باشد.

یافته‌های تحقیق حاضر با نتایج به دست آمده از تحقیقات اثربخشی هوش اخلاقی بر افزایش بهزیستی روان‌شناختی، کاهش مشکلات روان‌شناختی و افزایش بهزیستی روان‌شناختی در نوجوانان و کاهش فعالیت‌های بزهکارانه در نوجوانان (جوادی نژاد و همکاران، ۱۳۹۷) نیز همسو بود. همچنین با تحقیق (galu, 2016) نیز که به اهمیت هوش اخلاقی و نقش آن در شکل‌دهی مفاهیم مثبت شخصیتی وجود دارد همسو بود.

در تحقیق دیگری که یاسمی‌نژاد، ۱۳۹۳ انجام داد عنوان کرد هر قدر هوش اخلاقی در دانش‌آموزان بالاتر باشد، آن‌ها علاوه بر تلاش برای کسب خواسته‌های خود به روش درست، با دشواری کمتری با همکلاسی‌ها و معلم‌ها رابطه برقرار می‌کنند و این توانمندی سبب می‌شود راحت‌تر مشکلات درسی خود را از دوستانشان بپرسند و در ارتباط با معلم‌ها راحت‌تر باشند و هنگام نیازمندی، یاریگران بیشتری در اطراف خود داشته باشد و بدین ترتیب به اهمیت و اثربخشی هوش اخلاقی رسیدند. در ادامه این نتایج، پژوهش‌ها نشان می‌دهد نارسایی‌ها در زمینه‌های تربیتی، اخلاقی، معنوی و همانندسازی‌های غلط با خانواده و همسال‌ها از زمینه‌های مهم و مؤثر گرایش نوجوان‌ها به رفتارهای خلاف قانون، عدم

همان‌طور که در جدول فوق مشاهده می‌شود تأثیر نمرات پیش‌آزمون بر نمرات پس‌آزمون معنی‌دار است [P-۰/۰۵ Value ≤ [F=۴۲۶۵/۱۰۴, P-Value ≤ ۰/۰۵]. حال می‌توان گفت: همبستگی متغیر هم پر اش و مستقل رعایت شده است. خط چهارم خروجی اصلی تحلیل کوواریانس است. مقدار F در سطح خطای کمتر از ۰/۰۵ معنادار گزارش شد [F=۲۳۰/۶۵۷, P-Value ≤ ۰/۰۵]. [F=۱۱۸۶/۸۷۸, P-Value ≤ ۰/۰۵]؛ یعنی پس از خارج کردن تأثیر پیش‌آزمون، اختلاف معناداری بین میانگین نمرات دو گروه در پس‌آزمون وجود دارد؛ بنابراین فرضیه صفر رد و فرض مقابل تأیید می‌شود. به این معنا که آموزش هوش اخلاقی بر بهزیستی روان‌شناختی و اخلاق تحصیلی دانش‌آموزان دختر متوسطه دوم تأثیر دارد. مجذور انا برای بهزیستی روان‌شناختی برابر با ۰/۸۶۲ و برای اخلاق تحصیلی ۰/۸۲۸ گزارش شد که میزان این تأثیرگذاری را نشان می‌دهد.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف اثربخشی هوش اخلاقی بر بهزیستی روان‌شناختی و اخلاق تحصیلی دانش‌آموزان دختر متوسطه دوم، انجام گرفت. بر اساس نتایج به دست آمده از تحقیق حاضر، مشخص شد که آموزش هوش اخلاقی می‌تواند بر

سبب بهبود چشمگیر روابط اجتماعی افراد می‌شود، به‌عنوان مثال کسی که در روابط خود با سایرین مهربان، بخشنده، ملاحظه‌گر و مسئولیت‌پذیر باشد و در روابط بین فردی خود جانب انصاف را رعایت کند، به سبب صداقت و خویشنداری، به اخلاقیات پایبند خواهد بود و در نتیجه به لحاظ اجتماعی فرد مطلوبی برای دوستی و برقراری رابطه است و اشخاص زیادی پیرامون او جمع چنین فردی، بر خوب بودن و سلامتی تأکید می‌کند و به‌جای نقاط ضعف تمرکز بر نقاط قوت دارد. بسیاری از مشکلات روان‌شناختی و رفتاری دانش‌آموزان، به علت الگوهای رفتاری اشتباهی است که کودک از بزرگسالان اطرافیان خود یاد گرفته‌اند (Prinz et al., 2005). رفتارهای متناقض والدین در مقابل کودکان ممکن است باعث شود آن‌ها در قضاوت‌های اخلاقی خود دچار مشکل شوند و نتوانند رفتارهای اخلاقی درست و غلط را از هم تشخیص دهند (Walker et al., 2000)

آموزش هوش اخلاقی که عمدتاً به شکل ارائه مثال‌ها و الگوهای نمادین در قالب یک داستان به کودک بیان می‌شود باعث می‌شود کودک بتواند الگوهای رفتاری را به تکرار در ذهن خود مورد ارزیابی قرار دهد و بتواند رفتارهای خوب و بد را در یک موقعیت از هم تمیز دهد (میرصالح و همکاران، ۱۳۹۶). به همین دلیل کودک می‌تواند مجدداً الگوهای رفتاری که از والدین و اطرافیان به وی منتقل شده است را مورد بازبینی قرار دهد و در نتیجه عملکرد رفتاری خود را در موقعیت‌های مختلف فردی اجتماعی بر اساس این الگوهای جدید که شخصاً به آن رسیده است تغییر دهد (میرصالح و همکاران، ۱۳۹۶) که این امر نشان از افزایش بهزیستی ذهنی است.

از طرفی دیگر، آموزش هوش اخلاقی با استفاده از مثال‌ها، ایفای نقش و تمرین‌های عملی که کودک انجام می‌دهد باعث می‌شود توانایی‌های شناختی کودک در مواجهه با مشکلات فردی و بین‌فردی بالا رود و بتواند قبل از انجام یک عکس‌العمل رفتاری، قضاوت درستی نسبت به موقعیت چالشی پیشرو داشته باشد (Borba, 2005). همچنین آموزش هوش اخلاقی موجب می‌شود کودک پیامدهای آتی و درازمدت رفتارهای اخلاق‌مدارانه یا غیراخلاقی خود را

مسئولیت‌پذیری و گرایش به بزه است بنابراین، آموزش اخلاق و تلاش برای رشد آن در کودکان و نوجوانان، و انتخاب شیوه مناسب برای انتقال مفاهیم اخلاقی به آن‌ها امری ضروری است. مدارس می‌توانند قصورهایی را که در این زمینه ممکن است در خانواده وجود داشته باشد جبران نمایند (Clarken, 2009).

در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت دانش‌آموزانی که دچار مشکلات بهزیستی و رفتاری هستند عمدتاً از داشتن یک الگوی رفتاری مناسب و معیارهای اخلاقی صحیح بی‌بهره بوده‌اند و نتوانسته‌اند شیوه رفتار صحیح و اخلاقی را بیاموزند؛ اما در نتیجه فراهم شدن موقعیت‌های آموزشی مناسب، این قبیل کودکان می‌توانند الگوهای گذشته خود را کنار بگذارند، نقصان‌های خود را در این زمینه تا حدودی برطرف کنند و خود را به سایر کودکان نزدیک کنند (Ferris, 2011).

از آنجایی که مفاهیمی همچون بهزیستی روان‌شناختی و اخلاق تحصیلی، اکتسابی هستند و جنبه وراثت بر آن‌ها تأثیر اندکی دارد، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که با داشتن الگوی مناسب و آموزش مهارت‌ها به افراد، بخصوص کودکان که به شدت رفتار و عقاید آیند آن‌ها شکل‌پذیر است، می‌توان شیوه‌های رفتار صحیح را در آن‌ها افزایش داد. با توجه به یافته‌های تحقیق حاضر، آموزش هوش اخلاقی می‌تواند روشی مؤثر جهت توانمندسازی دانش‌آموزان برای حل مشکلات و دستیابی به جامعه و سیستم آموزشی سالم و بانشاط باشد. چنانچه در تعریف بهزیستی روان‌شناختی، سلامت روان مورد توجه قرار می‌گیرد، هوش اخلاقی به‌عنوان یک سازه جدید و یکی دیگر از ابعاد هوش، می‌تواند ضمن مقابله با پیچیدگی‌ها و دشواری‌های دنیای امروز، رفتار مناسب را تقویت کند و قادر است پایداری زندگی اجتماعی را در طول زمان فراهم کند (Rodney, 2010) و همه این مباحث به ارتقای ویژگی‌های مثبت روان‌شناختی کمک می‌کند.

در جلسات آموزش هوش اخلاقی به فضیلت‌هایی مانند احترام، مهربانی، همدلی، خویشنداری و انصاف، مسئولیت‌پذیری، صداقت، بخشش و درستکاری پرداخته می‌شود و کودکان با لزوم این مهارت‌ها در ارتباط با دیگران آشنا می‌شوند. رعایت هریک از این فضایل خود به‌تنهایی

حسینی، م.، شهودی، م.ف. و میرقاسمی، س. (۱۳۹۵). بررسی رابطه بین هوش اخلاقی، خودکارآمدی و بهزیستی روان‌شناختی در میان فرزندان شهید، جانباز و ایثارگر دانشگاه ارومیه. فصلنامه اخلاق زیست، ۶(۱۹)، ۱۸۰-۱۵۵.

حقیقین، م.، عباسی، ع.، رفیعی، ا.، خردمند، ع.، جاودانی، ف.، حاتمی، ن.، افراز، پ.، کلانی، ن. (۱۳۹۹). میزان اضطراب ناشی از کرونا و ویروس جدید (کووید ۱۹) در بیماران مبتلا به سرطان پستان در زمان پاندمی کرونا. مجله زنان، مامایی و نازایی ایران، ۲۳(۸)، ۸-۱۷.

ثناگو، ا.، کلانتری، س.، جویباری، ل. و سعیدی، س. (۱۳۹۵). اخلاق تحصیلی در محیط آموزشی: دیدگاه و تجربیات دانشجویان پزشکی (۱۳۹۵). مجله توسعه آموزش در علوم پزشکی، ۹(۲۲)، ۳۴-۴۳.

علیزاده فرد، س.، و صفاری نیا، م. (۱۳۹۹). پیش‌بینی سلامت روان بر اساس اضطراب و همبستگی اجتماعی ناشی از بیماری کرونا. پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی، ۹(۳۶)، ۱۲۹-۱۴۱.

فتحی مظفری، ر.؛ علیزاده، گ. (۲۰۱۶). بررسی مؤلفه‌های بهزیستی روان‌شناختی. فصلنامه پژوهشنامه نهج‌البلاغه، ۴(۱۴)، ۵۵-۷۲.

فراحتی، م. (۱۳۹۹). پیامدهای روان‌شناختی شیوع ویروس کرونا در جامعه. ارزیابی تأثیرات اجتماعی، ۱(۲) (ویژه‌نامه پیامدهای شیوع ویروس کرونا-کووید ۱۹)، ۲۰۷-۲۲۵.

گل پرور، م. (۱۳۸۹). بررسی نقش اخلاق تحصیلی، عدالت و بی‌عدالتی آموزشی در رفتارهای مدنی - تحصیلی دانشجویان. فصلنامه اندیشه‌های تازه در علوم تربیتی، ۵(۴)، ۲۵-۲.

حیات‌بخش، س.، انتصار فومنی، غ. و حجازی، م. (۱۳۹۹). اثربخشی آموزش هوش اخلاقی بر اخلاق تحصیلی و خودکارآمدی تحصیلی دانش‌آموزان دختر پایه دهم مدارس دولتی، فصلنامه روان‌شناسی تربیتی، ۱۶(۵۶)، ۱۳۱-۱۵۶.

رضاپورمیرصالح، ی.، خردمند، ط. و شاهدی، س. (۱۳۹۵). اثربخشی آموزش هوش اخلاقی بر عملکرد اجتماعی و مشکلات رفتاری، فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، ۱۲(۴)، ۴۸-۵۹.

یاسمی نژاد، پ. (۱۳۹۳). تأثیر آموزش هوش اخلاقی بر مسئولیت‌پذیری، همدلی هیجانی، اخلاق تحصیلی و بخشودگی بین فردی دانش‌آموزان دختر پایه سوم مقطع

تشخیص دهد و بتواند پیامدهای رفتارهای تکانه‌ای خود را تشخیص دهد و قبل از انجام آن‌ها، هیجانات خود را کنترل کرده و در نتیجه کنترل تکانه‌های هیجانی در او افزایش پیدا کند (میرصالح و همکاران، ۱۳۹۶).

پژوهش حاضر محدودیت‌هایی نیز برای محققان به همراه داشت از جمله جامعه آماری پژوهش که محدود به دانش‌آموزان، مقطع تحصیلی مشخص (دوم متوسطه) و جنسیت مؤنث و تنها در شهر ارومیه بود لذا در تعمیم نتایج باید جانب احتیاط را رعایت نمود. با توجه به نیاز جامعه به فراگیری و رعایت اصول اخلاقی، توصیه می‌شود آموزش هوش اخلاقی به دانش‌آموزان به‌عنوان یک روش مداخله‌ای مناسب جهت ارتقای عملکرد رفتاری و بهبود روان‌شناختی آن‌ها به کار رود.

همچنین با توجه به یافته‌های تحقیق حاضر و تأثیر آموزش هوش اخلاقی بر بهزیستی روان‌شناختی و اخلاقی تحصیلی پیشنهاد می‌شود با در نظر گرفتن این مهم، زمینه استفاده کاربردی این یافته به‌صورت فعالیت‌های مشاوره‌ای و آموزشی در مدارس موردتوجه قرار گیرد. همچنین این تحقیق از لحاظ پژوهشی نیز می‌تواند برای سایر محققان به‌عنوان کمک و شروعی برای انجام تحقیقات بیشتر بر اهمیت و اثربخشی آموزش هوش اخلاقی بر سایر ابعاد روان‌شناختی باشد.

تعارض منافع

نویسندگان مقاله تصریح می‌نمایند هیچ‌گونه تعارض منافع بین نویسندگان وجود ندارد.

منابع

بدلی، م.، شفیعی فر، ن.، و بختیاری زاده، ز. (۱۴۰۰). آموزش الکترونیکی مسئله‌محور بر میزان یادگیری و انگیزش تحصیلی دانشجویان پزشکی در شرایط کرونا. مجله دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی مشهد، ۶۴(۱).
جوادی‌نژاد، ع.، حیدری، ع.، نادری، ف.، بختیارپور، س. و حافظ، ف. (۱۳۹۷). اثربخشی هوش اخلاقی بر بهزیستی روان‌شناختی و اخلاق تحصیلی دانش‌آموزان دختر متوسطه دوم. مجله اخلاق زیستی، ۸(۲۹)، ۶۲-۵۳.

Ferris, L., Rosen, C. C., Johnson, R. E., Brown, D. J., Risavy, S. D., & Heller, D. (2011). Approach or avoidance (or both?): Integrating core self-evaluation within an approach/avoidance framework. *Personnel Psychology*, 64, 137-161.

Freire, C., Ferradás, M. D. M., Valle, A., Núñez, J. C., & Vallejo, G. (2016). Profiles of psychological well-being and coping strategies among university students. *Frontiers in psychology*, 7, 1554.

GOLPARVAR, M. (2010). The role of academic ethics, educational justice and injustice among university student's education/citizenship behaviors. [In Persian]

Haghibin, M., Abbasi, A., Rafei, E., Kheradmand, A., Javdani, F., Hatami, N., ... & Kalani, N. (2020). Anxiety caused by new coronavirus (Covid-19) in breast cancer patients during the coronavirus pandemic. [In Persian]

Hassani, M., Shohoudi, M., & Mirhasemi, S. J. (2016). The study of relationships between Moral Intelligence and Self-efficiency with Psychological Well-Being among martyr's wife and offspring of Urmia University. [In Persian]

Hayatbakhsh, S.; Entesar Foumani, Gh and Hejazi, M (2020) The Effectiveness of Ethical Intelligence Training in Educational Ethic and Educational Self-Efficacy in Tenth Grade Female Students. *Measurement Educational*, 16(56). [In Persian].

Javadinezhad, A., Heydari, A., Naderi, F., Bakhtiyipoor, S., & Hafezi, F. (2018). The Effectiveness of Educating Moral Intelligence on Psychological Well-being of the Secondary School Students. *Bioethics*, 8(29), 53-62. [In Persian]

Kooraki, S., Hosseiny, M., Myers, L., & Gholamrezaezhad, A. (2020). Coronavirus (COVID-19) outbreak: what the department of radiology should know. *Journal of the American college of radiology*, 17(4), 447-451. [In Persian]

Koller, S. L., & Hicks, R. E. (2016). Psychological capital qualities and psychological well-being in Australian mental health professionals. *International Journal of Psychologica Studies*, 8(2), 41-53.

Luthans, F., Youssef-Morgan, C. M., & Avolio, B. J. (2019). *Psychological capital and beyond*. New York: Oxford University Press.

Liu, N., Zhang, F., Wei, C., Jia, Y., Shang, Z., & Sun, L. L. ea (2020). Prevalence and predictors of PTSS during COVID-19 outbreak in China hardest-hit areas: Gender differences matter. *Psychiatry Research*, 287, 112921.

Lai, J., Ma, S., Wang, Y., Cai, Z., Hu, J., Wei, N., ... & Hu, S. (2020). Factors associated with mental health outcomes among health care workers exposed to coronavirus disease 2019. *JAMA network open*, 3(3), e203976-e203976.

Nielsen, I., Newman, A., Smyth, R., Hirst, G., & Heilemann, B. (2017). The influence of instructor support, family support and psychological capital on the well-being of postgraduate students: A moderated mediation model. *Studies in Higher Education*, 42(11), 2099-2115.

Prywes, Y. (2012). Examining the Influence of Goal Attainment Scaling on Changes in Goal Attainment in a Coaching Versus Non-Coaching Context. The doctoral dissertation of philosophy under the

متوسطه. رساله دکتری رشته روان‌شناسی تربیتی دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه شهید چمران اهواز.

References

- Alipour, A., Ghadami, A., Alipour, Z., & Abdollahzadeh, H. (2020). Preliminary validation of the Corona Disease Anxiety Scale (CDAS) in the Iranian sample. [In Persian].
- Badali, M., Shafieifar, N., & Bakhtyarizadeh, Z. (2021). Problem-based e-learning on the level of learning and academic motivation of medical students in coronary conditions. *medical journal of mashhad university of medical sciences*, 64(1). [In Persian].
- Banerjee D. (2020). *The other side of COVID-19: Impact on Obsessive-Compulsive Disorder (OCD) and Hoarding*. Elsevier Public Health Emergency Collection.
- Bao, Z., Zhang, W., Lai, X., Sun, W., & Wang, Y. (2015). Parental attachment and Chinese adolescents' delinquency: The mediating role of moral disengagement. *Journal of Adolescence*, 11(4), 37-47.
- Borba, M. (2005). The step-by-step plan to building moral intelligence. Nurturing kids' hearts & souls. National Educator Award, National council of Self-esteem: Jossey-Bass. Pp. 108-154.
- Clarcken, R. H. (2010). Considering Moral Intelligence as Part of a Holistic Education. *Online Submission*.
- Corman, V. M., Muth, D., Niemeyer, D., & Drosten, C. (2018). Hosts and sources of endemic human coronaviruses. *Advances in virus research*, 100, 163-188.
- Clarcken, R. H. (2009). Moral intelligence in the schools. School of education. Northern Michigan University. Online submission at: files.eric.ed.gov/full text/ED508485.pdf.
- Cascella, M., Rajnik, M., Cuomo, A., Dulebohn, S. C., & Di Napoli, R. (2020). Features, evaluation and treatment coronavirus (COVID-19). In *Statpearls [internet]*. StatPearls Publishing.
- Cheng, S. T., & Chan, A. C. (2005). Measuring psychological well-being in the Chinese. *Personality and Individual Differences*, 38(6), 1307-1316.
- Datu, J. A. D., & Valdez, J. P. M. (2016). Psychological capital predicts academic engagement and well-being in Filipino high school students. *The Asia-Pacific Education Researcher*, 25(3), 399-405.
- Durrah, O., Alhamoud, A., & Khan, K. (2016). Positive psychological capital and job performance: The mediating role of job satisfaction. *International Business Economics Social Sciences Research Association*, 4, 16-31.
- Fathimozafari, R., & Alizade, G. (2016). The study of ryff's factor scale of psychological well-being in Nahj al-Balagha. *Quarterly Journal of Nahj al-Balagha Research*, 4(14), 55-72. [In Persian].
- Fard, S. A., & Saffarinia, M. (2020). The prediction of mental health based on the anxiety and the social cohesion that caused by Coronavirus. *Soc Psychol Res Q*, 9(36), 129-141. [In Persian].
- FARAHATI, M. (2020). Psychological impacts of the spread of coronavirus in society. [In Persian]

- Smith, T. R., Langenbacher, M., Kudlac, C., & Fera, A. G. (2013). Deviant reactions to the college pressure cooker: A test of general strain theory on undergraduate students in the United States. *International Journal of Criminal Justice Sciences*, 8(2), 21-35.
- Tavakoli A, Vahdat K, Keshavarz M. Novel Coronavirus Disease 2019 (COVID-19): An Emerging Infectious Disease in the 21st Century. *Iran South Med J*. 2020; 22(6),432-450 URL: <http://ismj.bpums.ac.ir/article-1-1222-en.html>.
- Xu, Z., Shi, L., Wang, Y., Zhang, J., Huang, L., Zhang, C., ... & Tai, Y. (2020). Pathological findings of COVID-19 associated with acute respiratory distress syndrome. *The Lancet respiratory medicine*, 8(4), 420-422.
- Yaseminejad, P. (2014). *The effectiveness of moral Intelligence Education on Responsibility, Emotional Empathy, Academic Ethics, and Individuals of Third Grade Girl Students*. PhD dissertation in Educational Psychology, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz. [In Persian]
- Zhong B, Lou W, Li H, Zhang Q, Liu X, Li W, Li Y. (2020). Knowledge, attitudes, and practices towards COVID-19 among Chinese residents during the rapid rise period of the COVID-19 outbreak: a quick online cross-sectional survey. *International Journal of Biological Sciences*, 16(10), 1745-1752.
- executive committee of the graduate school of arts and sciences.
- Prinz, P., Onghena, P., & Hellinckx, W. (2005). Parent and child personality traits and children's externalizing problem behavior from age 4 to 9 years: A cohort-sequential latent growth curve analysis. *Merrill-Palmer Quarterly* (1982-), 335-366.
- Queen, J. P., Quinn, G. P., & Keough, M. J. (2002). *Experimental design and data analysis for biologists*. Cambridge university press.
- Rand, K. L., Shanahan, M. L., Fischer, I. C., & Fortney, S. K. (2020). Hope and optimism as predictors of academic performance and subjective well-being in college students. *Learning and Individual Differences*, 81, 101906.
- Rezapour, M. Y., Kheradmand, T., & Shahedi, S. (2018). Effectiveness of Moral Intelligence on Social Performance and Behavioral Problems. [In Persian]
- Ryff, C. D. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(6), 1069-1081. doi:10.1037/0022-3514.57.6.1069.
- Sanagoo, A., Kalantari, S., Jouybari, L., & Saeedi, S. (2016). Educational ethics in academic environment: medical students' perspectives. *Journal of Medical Education Development*, 9(22), 34-43.

